

BEOORDELEN VAN HET ADAPTATIEVERMOGEN: HOE DOEN WE DAT EN WAAROM?

Anne van der Waa ¹
Andries Schilperoord ²
Albert Ponsioen ^{3,4}

De nieuwe DSM-5 geeft meer mogelijkheden om naast een IQ-cijfer ook de adaptieve vaardigheden te betrekken om een inschatting te maken of en in welke mate er sprake is van een beperking. Maar aan de diagnostische waarde van een IQ-score wordt steeds meer getwijfeld. Zo geeft de DSM-5 in het hoofdstuk verstandelijke beperkingen de volgende specificaties voor het bepalen van de ernst van de beperking:

“De verschillende niveaus van ernst worden gedefinieerd volgens het adaptieve functioneren en niet volgens de IQ-scores, omdat de mate van adaptief functioneren bepaalt hoeveel ondersteuning er nodig is. Bovendien zijn IQ-metingen in het laagste deel van de IQ-scores minder valide” (APA, 2014).

Men wordt geacht een inschatting te maken van het functioneren en de behoefte aan ondersteuning op drie gebieden: conceptueel, praktisch en sociaal adaptief vermogen. Echter, het ontbreekt nog aan voldoende valide en betrouwbare testmiddelen om te komen tot een goede inschatting. Daarbij dringt de vraag zich ook op of een dergelijk testmiddel niet dezelfde beperkingen kent als een IQ-test. Namelijk dat er op basis van één prestatie of enkele kenmerken een indeling wordt gemaakt.

Vanuit het Landelijk Kenniscentrum LVB is een projectgroep ontstaan die zich buigt over het vraagstuk hoe adaptieve vaardigheden het best beoordeeld en meegewogen zouden moeten worden in de (psycho)diagnostiek van kinderen en jongeren met LVB-problematiek. Op dit moment wordt een overzicht van de literatuur op het gebied van adaptieve functies gemaakt om van daaruit een advies te kunnen geven over hoe gekeken kan worden naar dit complexe construct en wat men daar vervolgens in de praktijk mee kan. Hier volgt een korte samenvatting van de bevindingen tot dusver.

Diagnostiek van de adaptieve vaardigheden moet wellicht niet gericht zijn op het operationaliseren van de 3 clusters van adaptieve vaardigheden, maar meer zicht geven op de onderliggende dynamiek van sociale en psychische aspecten. De 3 clusters, zoals gedefinieerd in de DSM-5, zijn namelijk niet gebaseerd op een theoretisch model: “In particular, Harris and Greenspan (2016) argue that one of the key issues with the construct of adaptive behaviour is that it lacks an underlying theoretical framework that has never been fully resolved” (Price, Morris, & Costello, 2018; p. 1). Om tot zinvolle operationalisaties van adaptieve functies te komen, is een dergelijke verantwoorde theoretische onderbouwing wel noodzakelijk. Aan de hand van verschillende modellen van

¹Anne van der Waa is als GZ-psycholoog en promovenda werkzaam bij Karakter, zorglijn LVB, in Ede en Apeldoorn.

²Andries Schilperoord is als GZ-psycholoog werkzaam bij de Vliegende Brigade van de Bascule en is Programmaleider gedragswetenschappers bij Spirit.

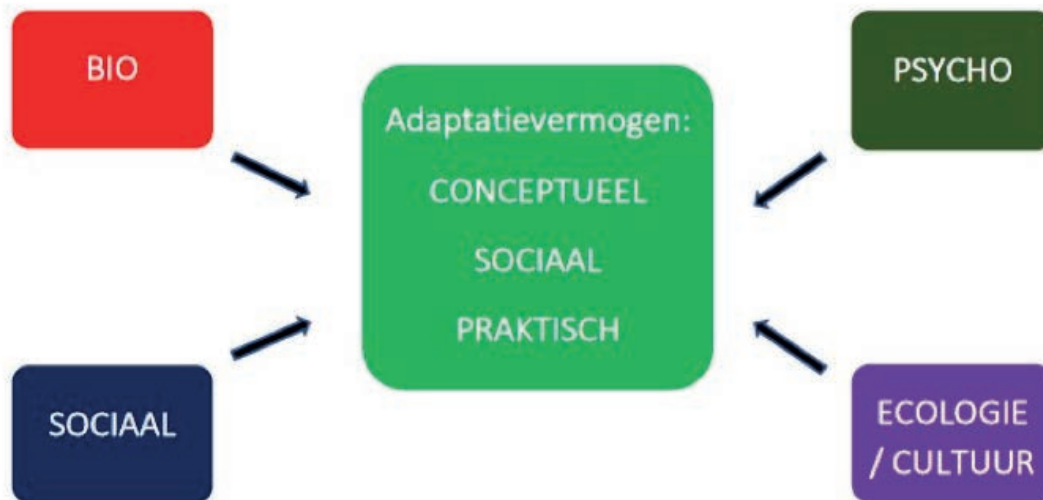
³Albert Ponsioen is medewerker van het Landelijk Kenniscentrum LVB in Utrecht (correspondentieadres: a.ponsioen@kenniscentrumlvb.nl).

⁴Met dank aan de overige leden van de projectgroep adaptatie: Jolanda Hoogervorst (Ipse de Bruggen), Rémy Antonides (Pluyn), Malou de Waal (de Hondenberg), Margret Smits (de Hondenberg), Eveline Zegers (Youz) en Ans Dekker (Middelveld)

psychisch functioneren - waaronder het ecologische bio-psycho sociale ontwikkelingsmodel van Bronfenbrenner (1994) - kan gekeken worden naar de complexe interactie tussen het individu en zijn omgeving.

Het functioneren van mensen kan gezien worden als een constante interactie tussen biologische, psychische, sociale en ecologische aspecten. Hoe iemand bijvoorbeeld psychisch functioneert is afhankelijk van de als aange-

boren veronderstelde capaciteiten en mogelijkheden, de sociale context, waaronder opvoeding en leergeschiedenis, en de culturele verwachtingen en mogelijkheden. Evenzo is hoe iemand 'biologisch' functioneert afhankelijk van de sociale context, culturele omgeving en psychisch functioneren. Deze 4 elkaar beïnvloedende factoren hebben effect op het vermogen tot adaptief functioneren (en overigens ook op de intelligentie, c.q. het leervermogen; zie figuur 1).

Figuur 1. Bio-psycho sociale-culturele ontwikkelingsmodel adaptieve functies.

Om goed in kaart te brengen wat de adaptieve vaardigheden van een persoon zijn, dienen deze gezien te worden vanuit de interacties tussen biologische, psychologische, sociale en culturele factoren. Het uitvoeren van diagnostiek naar het adaptief vermogen van kinderen en jongeren met LVB-problematiek zal dan ook niet bestaan uit het afnemen van één test of één standaard testbatterij, maar bestaat uit het verzamelen van zo betrouwbaar mogelijke informatie uit al deze gebieden, afgestemd op het individu en zijn of haar context. Hierdoor kan een genuanceerd beeld ontstaan van iemands functioneren en kunnen er aangrijpingspunten voor ontwikkeling gevonden worden. Het resultaat van dergelijke diagnostiek is

enerzijds een inschatting van iemands huidige functioneren, maar vooral ook van de factoren die een rol spelen hierin met daarbij zicht op te beïnvloeden factoren. Diagnostiek is hiermee dynamisch in plaats van statisch en de nadruk verschuift van onderkende hypothesen naar verklarende en vooral indicerende hypothesen.

Uiteindelijk zal het mogelijke 'eindproduct' van de projectgroep meer de vorm hebben van een digitaal 'expertsysteem' dan van een standaard testbatterij. De projectgroep zal daarin een advies uitbrengen van de diagnostische instrumenten die overwogen kunnen worden, maar adviseert uitdrukkelijk om diagnostiek op

maat in te zetten. In dit expertsysteem zal eveneens de stap naar het op maat behandelen van 'deuken' in het adaptieve profiel gezet kunnen worden. Ook zal dit systeem de gebruiker van mogelijkheden voorzien om gepersonaliseerde behandelingen op effect te onderzoeken.

Referentielijst

- American Psychiatric Association. (2014). *Handboek voor de classificatie van psychische stoornissen: DSM-5*. Amsterdam: Uitgeverij Boom.
- Bronfenbrenner, U. (1994). Ecological models of human development. *Readings on the Development of Children*, 2(1), 37-43.
- Harris, J. C., & Greenspan, S. (2016). Definition and nature of Intellectual Disability. Cham: Springer International Publishing.
- Price, J., Morris, Z., & Costello, S. (2018). The application of adaptive behaviour models: A systematic review. *Behavioral Sciences*, 8(1), 11.